

פרק תשיעי 'העור והרוטב'

משנה

העור והרוטב והקיפה והאלל והעצמות והגידין והקרנים והטלפים, מצטרפים לטמא טומאת אוכלים⁷²⁵. אבל אין מצטרפים לכזית להשלים שיעור נבלה לטמא. ויש דומה לו שמתמא טומאת אוכלין, ולא טומאת נבלות: ישראל ששחט בהמה טמאה לעובד כוכבים⁷²⁶ ועדיין מפרכסת, מטמאה טומאת אוכלין שהרי ישראל שחט ולכך נחשב כ'אוכל' לטומאת אוכלין, אבל לא טומאת נבלות עד שתמות⁷²⁷.

יוצא שריבה הכתוב לטמא טומאת אוכלין, יותר ממה שריבה לטמא טומאת נבלות. רבי יהודה אומר, האלל המכונס, אם יש בו כזית במקום אחד, חייב עליו הואיל והחשבו אינו בטל.

גמרא

שומרי הפרי לעניין טומאה קלה וחמורה

תנו רבנן, שומרים שנאמרו זה רק לטומאה קלה, ששומרי האוכל מצטרפין עמו לכביצה לטומאת אוכלין, אבל לא לטמאה חמורה, לכזית נבלה לטמא אדם וכלים. שומרים לטומאה קלה מניין? ששנה התנא דבי רבי ישמעאל, נאמר לגבי טומאת אוכלין: "על כל זרע זרוע", כדרך שבני אדם מוציאים לזריעה: חטה בקליפתה ושעורה בקליפתה ועדשים בקליפתן⁷²⁸, ומכאן ששומרי הפרי הם כאוכל. ולמדים שאינם נחשבים לטומאה חמורה לומר שאין שומר מצטרף לטומאת נבלות, דתנו רבנן, נאמר: "הנגע בנבלתה"

725 העור של בהמה שחוטתה, כגון פחות מכביצה בשר ועורה אדוק בה ומשלימה לכביצה, מצטרף מפני שהוא 'שומר'. 'רוטב' שאינה אוכל לקבל טומאה בפני עצמה אבל מצטרפת להשלים לפי שדרך לאוכלה כשהיא קרושה על הבשר. הקיפה – תבלין, אינם כ'אוכלין' בעצמם, אבל מצטרפין. והעצמות שיש בהן מוח והוא אוכל, והעצם שומר לו לפיכך מצטרף עמו. והקרנים מפרש בגמרא: כל שחותכו ויוצא מהם דם אצל עיקרן מלמטה, שהן רכין. והטלפים, משום שומר. רש"י.

726 ודוקא ישראל, ודוקא שחטה, ודוקא טמאה, ודוקא לעובד כוכבים; ישראל ששחט בהמה טמאה לצורך עובד כוכבים. רש"י.

727 אבל עובד כוכבים בשחיטה אין מחשבתו מכניסה לתות אוכל. וכן ישראל בנחירה לא. רש"י.

728 קליפה הוא שומר לאוכל, והיא קליפה החיצונה החופה אותה בעודה שבולת, אבל הנושרת כשכותשין במכתשת, הוא אוכל גמור, מדתנן לקמן (דף קיט): המלאין שבשבלין לא הוו שומר – מכלל דהווא שומר. וכן עדשין, אותה קליפה שהעדרה חבויה לתוכה שאין מקפידין עליה בשעת זריעה אלא בשעת אכילה, ומשום הכי כתב 'אשר זרוע'. רש"י.

ולא בעור שאין עליו כזית בשר. יכול הנוגע כנגד בשר מאחוריו לא יהא טמא? נאמר: "יטמא". וביאר רבא ויש אומרים בשם כדי, צריך להוסיף וגרוס אחרת בברייתא. "בנבלתה" ולא בעור שאין עליו כזית בשר, ועור משלימו לכזית. יכול שאני מוציא אף עור שיש עליו כזית בשר, הנוגע כנגד בשר מאחוריו לא יהא טמא, גם לא להחשיבו כ'יד'? תלמוד לומר 'יטמא'.

מביאה הגמרא ששנינו במשנה בעוקצין, כל שהוא יד ולא שומר, כגון: עצם שאין בו מוח ובראשו האחד בשר, אם היה טהור ונגע היד בשרץ מכנסת טומאה לאוכל, ומטמא, ואינו מצטרף לכביצה. שומר ואף על פי שאינו יד, כגון: עור שכנגדו כזית בשר, טמא מקבל טומאה ומכניסה לאוכל, ומטמא, אם היה אוכל טמא, ונגע שומרו בטהור, מוציא שומר את הטומאה מזה לזה, ומצטרף. לא יד ולא שומר, כגון שער, לא טמא ולא מטמא.

מבררת הגמרא מהיכן יודעים ידות מהתורה? שנאמר: "וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא לכם" לכל שבצרכיכם, לרבות את הידות. וכתוב: "וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם" לכל שבצרכיכם, לרבות את הידות. הרי לנו יד להכניס טומאת אוכלין, ויד נבלה להוציא. שומר שנלמד מ'על כל זרע זרוע' למה לי? להכניס ולהוציא לא צריך קרא, קל וחומר מיד אתי. ומה יד שאינה מגינה מכנסת ומוציאה שומר לא כל שכן! מדוע כתבה התורה שומר? מכאן נשמע לצרף.

שואלת הגמרא, אולי יד להכניס ולא להוציא, שומר להכניס ולהוציא, אבל יד להוציא ושומר לצרף לא? עונה הגמרא, יד להכניס ולא להוציא לא ניתן לבאר. שהרי הוא גורם שתעלה לו טומאה, האם צריך ללמד שמוציא טומאה? שואלת הגמרא, ואולי נאמר שיד באוכלים כתובה לעניין להוציא ולא להכניס, וכתב שומר לרבות בו אף הכנסה. אבל יד להכניס, ושומר לצרף, לא? עונה הגמרא, שכתוב עוד ריבוי ל'יד' שנאמר: "תנור וכירים יותץ טמאים הם וטמאים יהיו לכם", לכל שבצרכיכם לרבות את הידות. וכין שלעניין הכנסה והוצאה כבר נלמד, התורה כתבתו לצרף.

ומבררת הגמרא, מי מהם מיותר ללמד על

צירוף ביד⁷²⁹? אם היו כותבים בזרעים ותנור

ונבלה יילמדו ממנו? הרי ניתן לדחות שזרעים טומאתן מרובה, שמקבלין טומאה מולד טומאה. תאמר בתנור שאינו מקבל טומאה אלא מאב הטומאה? וכן אם נאמר שנלמד מנבלה, הרי גם לגביו מרובה טומאת אוכלין כפי ששנינו במשנה 'ריבה לטמא טומאת אוכלין ממה שריבה לטמא טומאת נבלות'! אלא אם נכתוב בתנור ויילמדו ממנו, מה לתנור שכן מטמא לאוכלין אף על פי שאינן נוגעין בו, תאמר בנבלה ובזרעים טמאין, שאינן מטמאין אחרים אלא אם כן נגעו בהן? ואם הייתה התורה כותבת בנבלה, ניתן לפרוך: מה לנבלה שכן מטמאה אדם ומטמאה במשא וטומאה יוצאה מגופה!

אלא אומרת הגמרא, שאין ללמוד אחד יד האמורה בנבילה מלמדת שיד גם להכניס מאחד, שהרי בכל אחד יש חומרא אחרת,

אולי ניתן ללמוד מהצד השווה בשתיים. ומבררת הגמרא מיהם השתיים שמהם נלמד לאחרים? אם לא נכתוב בזרעים ונלמד בהצד הווה שבהם שהן טמאין וידן מוציאה טומאתן לאחרים? הרי ניתן לפרוך שהם מטמאין שלא בהכשר, ואילו זרעים מטמאין רק בהכשר? אמר רב הונא בריה דרב יהושע, הרי גם בתנור מצינו שאינו מקבל טומאה לפני שנגמרה מלאכתו, וזה כפירות שלא נגמר מלאכתן? אלא יש סיבה אחרת שלא יהיה ניתן ללמוד מהם לזרעים, שכן הם קבלו הטומאה שלא בנגיעה, תאמר בזרעים שאין מטמאין אלא בנגיעה? ואם לא היה כתוב את תנור ונלמד בבמה הצד מהם, הרי ניתן לפרוך שכן הם אוכלי? ואם לא היו כותבים נבלה, ונלמד בבמה הצד מאחרים⁷³⁰? אומרת הגמרא שאכן היה אפשר ללמוד כך ואין פרכא. אלא יד דנבלה למה לי? אם אינו ענין ליד נבלה, תנהו ענין ליד באוכלין. ואם אינו ענין להוצאה, שהרי כתוב בהם יד, תנהו להכנסה. ומכאן שיד להכניס, יד להוציא, שומר לצרף.

729 ויילמדו בבנין אב: טימא כאן וטימא כאן; מה מצינו כאן שהיד מוציאה טומאה לאחרים – אף כאן יד מוציאה טומאה לאחרים. רש"י.

730 דכי פרכת 'מה לזרעים שכן טומאתן מרובה?' – תנור יוכיח; מה לתנור שכן מטמא אחרים מאוירו? – זרעים יוכיחו; וחזר הדין; הצד הווה שבהן שהן טמאין וידן מוציאה טומאה לאחרים – אף אני אביא נבלה; אלמא מיותר יד דנבלה – להוציא. רש"י.

שואלת הגמרא, והרי עדיין 'יד' האמורה
בנבלה נטרכת. שאם לא הייתה כתובה והיינו

לומדים מתנור וזרעים, היה מקום לומר דיו לבא מן הדין להיות כנדון.
מה אלו לא מטמא אדם, אף נבלה לא מטמאה אדם? אלא דוחה הגמרא,
שבאמת יד דנבלה נצרכת. והדבר המיותר שבא ללמד הוא שומר דנבלה,
שלמדוהו לעיל מהמילה "טמא". שכן אינו נצרך ללמד על עצמו, שכן
אם נכתב ללמד על עצמו שמצטרף, הרי אין העור מצטרף לבשר לטמא.
ואם להוציא הרי ניתן ללמוד בקל וחומר מיד? אלא, אם אין ענין לשומר
דנבלה, תנהו ענין ליד דנבלה. וכיון שאינו נצרך ליד דנבלה שכן כתובה
כבר בגופה, תנהו ענין לכל 'יד', יד להוציא, יד להכניס, ושומר לצרף.

שואלת הגמרא⁷³¹, אולי מלמד רק לעניין
שומר של כל אוכל, שומר להכניס ושומר

דבר שנלמד בקל וחומר התורה
טורחת וכותבת

לצרף, אבל לא לעניין יד להכניס? אלא אומרת הגמרא, באמת השאלה
ששאלנו מראש אולי יד נאמרה להוציא ולא להכניס אינה שאלה,
שכשכתבו יד באוכלין זה בזמן שמקבלים טומאה מן השרץ, וכיון
שהטומאה נכנסת כל שכן שיוצאת. וממילא ניתן ללמוד משומר דזרעים
לצרף. שואלת הגמרא, אם כן מדוע נאמר שומר דנבלה הרי לא מצטרף?
עונה הגמרא, שנצרך לגופו. ומבררת הגמרא, הרי לעניין צירוף אינו
מצטרף, אם לומר שמכניס ומוציא טומאה, הרי למדים בקל וחומר מיד
בנבלה? עונה הגמרא, שאכן ניתן ללמוד בקל וחומר, אבל גם דבר
הנלמד בקל וחומר הכתוב טורח וכותבו. ומכל מקום לא אומרים שגם
בשומר אין ללמוד, שעל אף שנלמד בקל וחומר טורחת התורה וכותבת,
שכן במקום שניתן ללמוד למדים.

רב חביבא אמר, באמת ניתן לומר כמו בתחילה ששומר דנבלה לא
נצטרך ומלמד על 'יד'. ומה ששאלו שנלמד מכאן לשומר דעלמא אבל
לא הכנסת טומאה ב'יד', אין זה פרכא, כיון ששומר דנבלה דומה למעשה
של 'יד' שכן אין מצטרף כשאר שומרים אלא מכניס ומוציא, מסתבר
שהיתור שנאמר לגביו ללמד על יד בכללות⁷³².

⁷³¹ עמוד ב'.

⁷³² וכעת נצרכים כולם: להוציא צריכי, דחא מאידך לא אתיא, כדאמרן; ודנבלה – משום שלא תאמר 'דיו'.

שומר נאמר אף בשר וביצים ודגים הקשה רב יהודה בר ישמעאל, והרי שנינו במשנה בעוקצין, הפיטמא של רמון ששומר על פיו, מצטרפת. והנץ שלו שהוא עוד שומר אחר על גבי הפיטמא, אין מצטרף. ולכאורה מדוע הפיטמא מצטרפת, הרי אין זה דומה לזרעים שאמרנו בהם 'כדרך שבני אדם מוציאים לזריעה?' ועוד, הרי שנינו 'העור והרוטב והקיפה וכו' מצטרף לטמא טומאת אוכלים', והרי מצינו ששומר מצטרף רק לגבי זרעים שנזרעים כך? אלא אומרת הגמרא, הוזכר בפסוק שלש לשונות "זרע" "זרוע" "זרע": 1. לשומר דזרעים 2. לשומר דאילנות 3. לשומר בשר וביצים ודגים.

הכשר על ידי ידות הפירות אמר רב חייא בר אשי אמר רב, יש יד לטומאה להכניס ולהוציא. ואין תורת יד לענין הכשר, שאם הוכשרה היד לא הוכשרו הזרעים. ורבי יוחנן אמר, יש יד לטומאה ולהכשר. ולכאורה אפשר לבאר שנחלקו, או בכתוב שלרב מקרא נדרש לפניו ולא לפני פניו, ולא על הכשר. ולרבי יוחנן מקרא נדרש לפניו ולפני פניו. או שנחלקו בסברא, רבי יוחנן סובר שהכשר הוא תחלת טומאה, ויש לו יד טומאה. ורב סבר שהכשר אינו כתחלת טומאה. ומצינו בברייתא כרבי יוחנן: כשם שיש יד לטומאה, כך יש יד להכשר, וכשם שאין זרעים מקבלים טומאה אלא לכשיתלשו, כך אין מקבלין הכשר אלא עד שיתלשו.

